

De afgelopen drie jaar heeft het voortgezet onderwijs (vo) kennis kunnen maken met de Diagnostische Tussentijdse Toets (DTT), een formatieve toets ontwikkeld in opdracht van het ministerie van Onderwijs door CvTE en Cito in nauwe samenwerking met het veld. Scholen kunnen de DTT inzetten halverwege het vo, bij de overgang van de onderbouw naar de bovenbouw.

Foto: Anda van Riet

DIAGNOSTISCHE TUSSENTIJDSE TOETS VOOR NEDERLANDS EN ENGELS

PIET LITJENS, BERT WELTENS, ANNETTE CALIS, ROELIEN LINTHORST & INGRID WILLIAMS

Zowel leraren als schoolleiders hebben een groeiende behoefte aan materialen en hulpmiddelen voor differentiatie in de klas. Het vaststellen van individuele leerbehoeften vereist onder andere het inzetten van formatieve toetsen. Deze toetsen leveren niet alleen de leraar maar ook de leerlingen informatie over sterke en zwakke kanten van hun taalvaardigheid. De leraar kan op basis van

deze feedback zijn onderwijs optimaliseren en dus idealiter individueel maatwerk leveren.

In dit artikel bespreken we de mogelijkheden van formatieve toetsing voor de vakken Engels en Nederlands met behulp van de Diagnostische Tussentijdse Toets (DTT) voor vmbo, havo en vwo.

Formatieve evaluatie

Thema's als formatieve evaluatie, zelfregulatie en feedback hebben bij de ontwikkeling van 21st-century skills de

wind mee, en niet voor niets. Uit allerlei onderzoek (Hattie, 2009; Sluijsmans, Joosten-ten Brinke & Van der Vleuten, 2013) blijkt dat deze factoren een bepalend effect hebben op het leerresultaat, maar onze traditie op dit vlak binnen de vakken Nederlands en Engels is nog maar kort (Koopmans-van Noorel, Blockhuis, Folmer & Ten Voorde, 2014). De primaire doelen van formatieve evaluatie zijn dat docenten vaststellen wat leerlingen kunnen, dat leerlingen zien wat ze kunnen, hoever zij zijn in het leerproces op weg naar de einddoelen en – niet onbe-

langrijk – wat docent en leerlingen nog te doen staat.

Het voortgezet onderwijs (vo) heeft een lange historie met summatief toetsen. Voor het vak Nederlands betekent dit vandaag de dag dat door middel van summatieve toetsing vastgesteld wordt of leerlingen beschikken over het taalvaardigheidsniveau dat men op het eind van een opleiding dient te hebben: 2F voor vmbo, 3F voor havo en 4F voor vwo. De receptieve schriftelijke taalvaardigheden worden centraal geëxamineerd. De verantwoordelijkheid voor de examinering

van schrijven en de mondelinge taalvaardigheden ligt bij de school. Voor het vak Engels wordt in de centrale examens getoetst of leerlingen voor leesvaardigheid het vereiste niveau hebben bereikt. De andere vaardigheden worden in schoolexamens getoetst.

Dat vakken als Nederlands en Engels bij het centraal schriftelijk eindexamen summatief getoetst worden, is op zich niet verwonderlijk. Er wordt echter ook gedurende de schoolloopbaan van middelbare scholieren veel summatief getoetst: proefwerken en overhoringen worden veelal ingezet aan het eind van een periode om te bepalen of leerlingen de lesstof beheersen. Het probleem met deze vorm van toetsen is dat het leerproces voor de leerlingen stopt als het cijfer binnen is, waardoor het leerrendement beperkt is. Ondanks pleidooien uit onderzoek (onder anderen Koopmans-van Noorel et al., 2014) en bijvoorbeeld vanuit het onderwijstoezicht (Inspectie van het Onderwijs, 2015) voor thema's als 'doorlopende leerlijnen' en 'omgaan met verschillen' is het opmerkelijk dat het gebruik van formatieve toetsen nog geen gemeengoed is.

Adaptieve diagnostische toets

Een efficiënte manier van formatief toetsen, dat wil zeg-

gen een manier van toetsen die relatief snel een grote hoeveelheid gedetailleerde informatie oplevert over de vaardigheden van leerlingen, is een adaptieve diagnostische toets die digitaal wordt afgenomen. Een diagnostische toets brengt een aantal elementen/deelvaardigheden van een vaardigheid in kaart; een adaptieve diagnostische toets doet dat door binnen elke deelvaardigheid items aan te bieden die worden afgestemd op het vaardigheidsniveau van de kandidaat. Dus: heel vaardige leerlingen krijgen items die steeds moeilijker worden, totdat de bovengrens van hun vaardigheid is bereikt; zwakke leerlingen krijgen relatief makkelijke items, waardoor ook bij hen het feitelijke vaardigheidsniveau nauwkeurig kan worden bepaald.

Als we een diagnose op een groot aantal deelaspecten willen stellen, hebben we een grote bak met items nodig die (per deelgebied) uitgebreid zijn getest en waarvan de moeilijkheidsgraad is bepaald. Met behulp van een computerprogramma worden uit deze bak items getrokken die, afhankelijk van de antwoorden van de leerling, steeds moeilijker of makkelijker worden. Zo kan in relatief korte tijd een exacte diagnose worden gesteld van het vaardigheidsniveau van leerlingen op een groot aantal deelgebieden. En die diagnose biedt

concrete aanknopingspunten voor docenten om hun onderwijs te optimaliseren en voor leerlingen om inzicht te krijgen in hun leerproces.

De DTT is een voorbeeld van een adaptieve diagnostische toets voor de kernvakken Nederlands, Engels en wiskunde. De afname vindt plaats aan het einde van de onderbouw van het vo, dat wil zeggen (het einde van) het tweede leerjaar in het vmbo en het derde leerjaar havo/vwo. Op basis van de prestaties van de leerling op enkele startopgaven worden er door de computer vervolggopgaven geselecteerd en aangeboden die zo goed mogelijk aansluiten bij het niveau van de leerling. Op die manier wordt het adaptieve karakter van de toets gerealiseerd en kan in een redelijk beperkte afnametijd een zo nauwkeurig mogelijke diagnose verkregen worden, ofwel: een beperkt en overzichtelijk aantal opgaven heeft een groot onderscheidend vermogen (Linthorst & Schuurs, 2015). Voor een adaptieve toets als de DTT zijn objectief scoorbare opgaven nodig. Opgaven die door de computer automatisch en onmiddellijk beoordeeld kunnen worden, omdat leerlingen een flink aantal opgaven moeten maken voordat een nauwkeurige en betrouwbare diagnose gesteld kan worden. Met open opgaven zou dit extra tijdrovend en belastend voor de docent worden.

Genreoverstijgend toetsen

Het diagnostische en adaptieve karakter van de DTT biedt de mogelijkheid om bijvoorbeeld schrijfvaardigheid genreoverstijgend te toetsen. Het schrijven blijft daarmee niet beperkt tot een leerdoel bij de vakken Nederlands en Engels, maar is een functionele vaardigheid die toepasbaar is in bijvoorbeeld de gammavakken en de exacte vakken. Zie kader 1 voor een voorbeeld van een opgave waarin leerlingen getoetst worden op het element 'tekststructuur' met een inhoud ontleend aan het vak natuurkunde.

Er wordt gewerkt met een groot aantal opgaven waarin schrijfvaardigheid wordt ontleed in een aantal elementen of deelvaardigheden. Daarbinnen worden vervolgens meerdere en verschillende schrijftaken getoetst: verschillende tekstgenres, afwisseling in doel en publiek, formeel/informeel taalgebruik et cetera. Schrijfvaardigheid wordt voorlopig binnen de DTT in gesloten vorm getoetst, door automatisch scoorbare opgaven. In de *Toetswijzer* (College voor Toetsen en Examens, 2014), die de basis vormt voor de operationalisering en ontwikkeling van de DTT, is voor Nederlands en Engels een open schrijfopgave voorzien. Om deze zinvol in te kunnen bouwen in de DTT is het wenselijk

Vraag 1 van 1

Niveau: havo

Je schrijft een nieuwsbericht over het einde van de gloeilamp.

Het einde van de gloeilamp

Ruim honderd jaar lang werden alle huizen en kantoren in Nederland verlicht met behulp van de gloeilamp. De lampen waren niet duur en waren gemakkelijk in gebruik. Ging er een lamp kapot, dan draaide je er gewoon een nieuw peer-tje in. Aan het tijdperk van de gloeilamp is echter een einde gekomen. Sinds 1 september 2011 mogen winkels geen heldere gloeilampen van 60 watt of meer inkopen. De handel in matte gloeilampen is vanaf 1 september 2009 al verboden. Hierdoor zijn er steeds minder gloeilampen in de winkel te koop. En sinds 1 september 2012 mogen winkels hun bestaande voorraden nog wel verkopen, maar kunnen ze geen nieuwe gloeilampen meer inkopen. Vanaf dat moment is in de hele Europese Unie de handel in gloeilampen verboden. De gloeilamp is natuurlijk een grote slokop waar het om energie gaat. Maar 8% van de stroom die een gloeilamp krijgt, wordt omgezet in licht; de rest wordt omgezet in warmte. Bij spaarlampen en ledlampen krijg je veel meer licht voor de stroom die je erin stopt. Toch zijn veel mensen ook kritisch over de spaarlamp: daar zit kwik in en de lampen gaan veel minder lang mee dan wordt beloofd. Met al die weggegooide spaarlampen komt er dus veel van dat gevaarlijke, giftige kwik in ons milieu. Dat nadeel had die goede oude gloeilamp dan weer niet...

Verdeel de tekst in vier alinea's. Klik de zinnen aan waarmee de nieuwe alinea's moeten beginnen.

Kader 1. Voorbeeld van een havovraag Nederlands schrijfvaardigheid voor deelattribuut 2.2 (doel: tekststructurele vaardigheden | sub-categorie coherentie), waarbij leerlingen een passende volgorde van tekstelementen moeten bepalen en een correcte indeling en layout moeten aanbrengen

Vraag 1 van 1

You are writing an advertisement for a job in Disneyland Paris.

Drag the sentences into the correct order.

Guests hire you to plan out their entire day, from morning parade to night-time fireworks, and that includes all rides.

Mind you, if you don't want to ride them, you don't have to.

Then VIP Tour Guide is your kind of job.

Want to get paid to ride rides all day?

You can simply wait at the exit holding everyone's backpack, like a good friend.

Kader 2. Voorbeeld van een havo/vwo-vraag Engels Schrijfvaardigheid voor deelattribuut 2.1 (coherentie: kan tekststructuur en verbanden aanbrengen)

Leerlingrapportage [naam leerling]

Vak: DTT Nederlands schrijfvaardigheid

Niveau: vo-havo

Afnamegroep:

DIAGNOSE VAN

DTT Nederlands schrijfvaardigheid	☐	☒	☐
-----------------------------------	--------------------------	-------------------------------------	--------------------------

HOOFDASPECTEN

DEELASPECTEN

Afstemmen op doel en publiek	☐	Vorkennis en informatiebehoefte inschatten bij lezer	Toonzetting op lezer afstemmen	Schrijfdoel bepalen	☐
Tekststructuur	☐	Tekstelementen kiezen, rekening houdend met het genre	Juiste volgorde, indeling en lay-out in teksten aanbrengen	Samenhang tussen tekstelementen aanbrengen	Standpunt weergeven en van passende argumenten voorzien
Woord en zinsbouw	☐	Correcte zinsbouw hanteren	Passende schrijfstijl hanteren en samenhang op zinsniveau aanbrengen	Passend en gevarieerd woordgebruik laten zien	☐
Spelling en interpunctie	☐	Werkwoorden correct spellen	Overige regelgeleide spelling correct toepassen	Leestekens en hoofdletters correct hanteren	☐

LEGENDA

Onder niveau	☒	☐	☐
Op niveau	☐	☒	☐
Boven niveau	☐	☐	☒

De leesvaardigheid van leerlingen wordt in kaart gebracht door vragen te stellen bij verschillende typen teksten

dat deze opgave ook automatisch beoordeeld kan worden, maar zover is het nog niet. Een speciale groep van experts van de Universiteit Utrecht, Groningen, College voor Toetsen en Examens (CvTE) en Cito werkt aan dit innovatieve onderdeel van het toetsinstrument.

Vraagvormen

Voor Nederlands en Engels zijn er in de eerste fase toetsen schrijf- en leesvaardigheid ontwikkeld. De leesvaardigheid van leerlingen wordt in kaart gebracht door vragen te stellen bij verschillende typen teksten. Net als bij schrijfvaardigheid wordt niet alleen gebruikgemaakt van meerkeuzevragen, maar vooral ook van andere vraagvormen.

Op basis van een toetsmatrijs, eveneens ontwikkeld in nauwe samenwerking tussen specialisten van CvTE, Cito en docenten Nederlands en Engels, zijn door constructiegroepen bestaande uit vo-docenten opgaven ontwikkeld die specifiek vragen om toepassing van deelvaardigheden. Deze vragen zijn allemaal automatisch scorebaar, hetgeen zoals gezegd noodzakelijk is voor een adaptieve toets. Toch is ernaar gestreefd om een zo groot mogelijke variatie in de vraagvormen aan te brengen. Daarom bestaat de toets niet alleen uit klassieke meerkeuzevragen, maar moeten leerlingen bijvoorbeeld elementen in een juiste volgorde slepen, een tekst verdelen in alinea's, korte open antwoorden geven en tekstelementen aanklikken en verbeteren. In kader 2 wordt een voorbeeld gegeven.

Rapportage voor docenten en leerlingen

Deze toetsen leiden tot een rapportage over de sterke punten en de verbeterpunten van elke individuele leerling. De rapportage is vooral bedoeld als hulpmiddel voor de docent én voor de leerlingen: op basis van de diagnose van de toets kan een docent besluiten op welke punten een zwakke leerling, of een groep leerlingen c.q. de hele klas, extra ondersteuning wordt geboden, of welke verrijkings- of verdiepingsstof een sterkere leerling aangeboden moet krijgen. Individuele leerlingen krijgen inzicht op welke gebieden extra inspanningen nodig zijn. Naast de feedback aan de individuele leraar en individuele leerlingen levert de DTT ook informatie op groepsni-

veau en op schoolniveau. Kader 3 bevat een voorbeeld van een rapportage met daarin het diagnostisch profiel van een havoleerling voor het onderdeel schrijfvaardigheid Nederlands. De daarin opgenomen vier subcategorieën (doel en publiek, tekststructuur, woord- en zinsniveau en spelling en interpunctie) representeren de vier hoofdaspecten die in de DTT Nederlands en Engels centraal staan:

1. retorische vaardigheden (doel en publiek);
2. tekststructurele vaardigheden (coherentie);
3. linguïstische vaardigheden (woord- en zinsniveau);
4. orthografische vaardigheden (spelling, interpunctie en grammatica).

Voor de toets leesvaardigheid Nederlands is een matrijs ontwikkeld die op drie van de vier hoofdaspecten overeenkomt met die van schrijfvaardigheid. Alleen het vierde hoofdaspect van schrijven (orthografische vaardigheden) is vervangen door het hoofdaspect strategische vaardigheden. Door deze overeenkomsten wordt de mogelijkheid opgehouden om in de toekomst de samenhang tussen schrijfvaardigheid en leesvaardigheid nader in beeld te brengen.

Kwaliteitsverbetering talenonderwijs

Parallel aan de ontwikkeling van de DTT liepen twee onderzoeksprojecten waarin de DTT een belangrijk hulpmiddel was in het proces van kwaliteitsverbetering van het talenonderwijs. Schildkamp et al. (2014) ontwikkelden de afgelopen jaren een methode om scholen te ondersteunen om planmatig problemen in het onderwijs aan te pakken op basis van een onderbouwde analyse van 'harde' gegevens, de zogenaamde *Datateam-methode Universiteit Twente*. Een team van onderzoekers van de Universiteit Twente hanteert een achtstappenplan om in nauwe samenwerking met docenten en schoolleiding een concrete kwestie in het onderwijs – voorlopig po en vo – met behulp van beschikbare data te definiëren, analyseren, operationaliseren en op te lossen. Deze aanpak is gebaseerd op een succesvolle Canadese werkwijze en vindt plaats in het kader van opbrengstgericht werken.

Doet zich een probleem voor in het vo binnen de vakken Nederlands, Engels (of wiskunde), dan maakt de *Datateam-methode* gebruik van de resultaten van

Kader 3. Voorbeeldrapportage

Deze toetsen leiden tot een rapportage over de sterke punten en de verbeterpunten van elke individuele leerling

de DTT. Een kern van hun eigen onderzoeksbevinding is dat docenten vaak geholpen zijn met het op de juiste wijze inzetten en benutten van strategieën als: (1) het opstellen en delen van leerdoelen en succescriteria; (2) het verzamelen van informatie over het leerproces van de leerling; (3) het geven van feedback; en (4) het leerlingen elkaar en zichzelf laten beoordelen (peer- en selfassessment). Schildkamp et al. stellen vast dat het soms lastig is te bepalen met welke (deel)vaardigheden leerlingen moeite hebben en geven aan dat de DTT een van de instrumenten is die voor een aantal vakken in deze lacune kan voorzien.

Van Silfhout (2016) zet op basis van het onderzoek van Sluijsmans, Joosten-ten Brinke en Van der Vleuten (2013) een volgende stap in het proces van formatieve evaluatie en werkt voor docenten Nederlands een vijftal strategieën uit die zij kunnen inzetten tijdens hun lessen: (1) verhelderen van de leerdoelen en delen van criteria voor succes; (2) realiseren van effectieve discussies, taken en activiteiten die bewijs leveren voor leren; (3) feedback geven gericht op verder leren; (4) activeren van leerlingen als belangrijke informatiebronnen voor elkaar; (5) activeren van leerlingen in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren. Van Silfhout concretiseert deze strategieën bij lessen schrijven op een van de projectscholen waarin zij leraren Nederlands ondersteunt bij het benutten en operationaliseren van de resultaten en de rapportage van de DTT. Zij houdt een pleidooi voor effectieve formatieve toetsing en laat zien dat leerlingen extra leerwinst boeken en gerichter leren. Zij benadrukt het belang om leerlingen eigenaar te maken van hun eigen leerproces en hen te motiveren door inzicht te geven in wat ze doen, wat ze leren en waarom.

Tot slot

Het omgaan en benutten van de verschillen tussen individuele leerlingen is een kern van het talenonderwijs Nederlands en Engels. Ook al is de beginsituatie zorgvuldig in kaart gebracht en min of meer vergelijkbaar, toch manifesteren zich met het hetzelfde aanbod en dezelfde onderwijstijd aanzienlijke verschillen. Formatieve evalu-

atie is een benadering die de laatste jaren volop in de belangstelling staat en die kan leiden tot beter taalonderwijs. Er is een serie strategieën onderzocht en uitgewerkt die aantoonbaar leiden tot verhoging van leerprestaties en onderwijsopbrengst. Docenten en leerlingen in het vo kunnen diagnostische en adaptieve toetsen gebruiken en benutten om te zien of zij onder, op of boven niveau presteren. De Diagnostische Tussentijdse Toets is voor de vakken Nederlands en Engels een welkome aanvulling in dit verbeteringsproces en voorziet voorlopig in een lacune. In de pilotperiode van 2013–2016 is niet alleen de DTT voor de vakken Nederlands en Engels ontwikkeld, ook zijn er aanzetten voor een succesvolle implementatie. De SLO publiceerde in 2016 handreikingen voor de implementatie van de DTT (zie bijvoorbeeld <downloads.slo.nl/Documenten/2016-handreiking-dtt-nederlands.pdf>). De voortgang van deze ontwikkeling wordt vanaf 2017 gewaarborgd door twee marktpartijen (Dedact | A-Vision, Universiteit van Maastricht). Deze intelligente adaptieve en formatieve toets voor de vakken Engels en Nederlands biedt kortom voldoende perspectief voor zowel de docent als de leerling halverwege het instructie- en leerproces in het vo. ■

De auteurs van dit artikel zijn allen betrokken geweest bij de inhoudelijke ontwikkeling van de DTT in de pilotfase.

LITERATUUR

- Bouwer, R., & Bergh, H. van den. (2015). Toetsen van schrijfvaardigheid: Hoeveel beoordelaars, hoeveel taken? *Levende Talen Tijdschrift*, 16(3), 3–12.
- College voor Toetsen en Examens. (2014). *Publiekversie toetswijzer Diagnostische Tussentijdse Toets voor Nederlands, Engels en wiskunde: Inhoudsverantwoording*. Utrecht: College voor Toetsen en Examens. Geraadpleegd via https://www.hetcvte.nl/document/publiekversie_toetswijzer
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Londen: Routledge.
- Inspectie van het Onderwijs. (2015). *De staat van het onderwijs: Onderwijsverslag 2013/2014*. Utrecht: Auteur. Geraadpleegd via <http://publicaties.onderwijsinspectie.nl/xmlpages/page/onderwijsverslag-2013-2014>
- Koopmans-van Noorel, A., Blockhuis, C., Folmer, E., & Voorde, M. ten. (2014). *Curriculummonitor 2014: Verkenning van de curriculumpraktijk in primair en voortgezet onderwijs*. Enschede: SLO.
- Leahy, S., Lyon, C., Thompson, M., & Wiliam, D. (2005). Classroom assessment minute by minute, day by day. *Educational Leadership*, 63(3), 18–24.
- Linthorst, R., & Schuurs, U. (2014). Diagnostische toetsing bij het schoolvak Nederlands. In A. Mottart & S. Vanhooren (Red.), 28ste HSN-Conferentie (p. 52–63). Gent: Academia Press.
- Schildkamp, K., Handelzalts, A., Poortman, C., Leusink, H., Meerdink, M., Smit, M., Ebbeler, J., & Hubers, M. (2014). *De datateam methode: Een concrete aanpak voor onderwijsverbetering*. Antwerpen: Garant.
- Silfhout, G. van. (2016). Toets om te leren: Taalvaardigheid op een hoger niveau. *Examens*, 2016(1), 5–10.
- Sluijsmans, D., Joosten-ten Brinke, D., & Vleuten, C. van der. (2013). *Toetsen met leerwaarde: Een reviewstudie naar de effectieve kenmerken van formatief toetsen*. Den Haag: NWO-PROO.

The Circle

The Circle

Mae wordt aangenomen door het grootste IT-bedrijf ter wereld, The Circle, en ziet daarmee een droom uitkomen. Na een wat lastige start begint ze steeds meer op te vallen. Door de oprichter van het bedrijf wordt ze ingezet bij een revolutionair experiment waarin de grenzen van de privacy en de ethiek, en uiteindelijk ook die van haar persoonlijke vrijheid op de proef worden gesteld. Maar ook haar vrienden en familie ontkomen niet aan de macht van The Circle. De film is gebaseerd op het gelijknamige boek van Dave Eggers, maar heeft een ander einde. Waar The Circle overwint in het boek, daar weet Mae in de film haar superieuren te ontmaskeren. Ook al is de film misschien niet zo geweldig, toch is *The Circle* bij uitstek geschikt voor gebruik in de klas, omdat de thematiek volledig aansluit bij de doelgroep.

The Circle – verkrijgbaar op dvd en blu-ray

Len & Company

Na een rampzalig optreden tijdens een prijsuitreiking trekt een producent van punkrock zich terug in zijn huis op het platteland. Hij wil nadenken over zijn leven, dat zich kenmerkt door veel geld verdienen, maar ook door onverantwoordelijk gedrag. Lang blijft hij niet alleen, eerst komt zijn zoon op bezoek en daarna Zoe, een kindsterretje dat hij onder zijn hoede heeft genomen. Beiden weten ook niet meer goed wat ze met hun leven aan moeten en vertrouwen op Len om ze raad te geven. Langzaam begint de humorige producent weer een beetje bij te draaien. *Len & Company* is een aardige film met thema's die wel passen bij bovenbouwleerlingen. De film bevat een paar aardige scènes waarin Len zich van zijn kinderlijke kant laat zien. Maar de film heeft ook stukjes waarbij het tempo wegzakt en de aandacht snel verslapt. Niet meteen een aanrader.

Len & Company – verkrijgbaar op dvd

Orpheline

Renée, een jonge schooldirectrice, wordt gestoord tijdens haar les als een oude kennis op haar werk verschijnt en een grote som geld eist. Haar verborgen verleden heeft haar ingehaald, want Renée heeft al veel meegemaakt. De film neemt ons in stappen terug naar de gebeurtenissen die haar hebben gevormd en waarmee ze nog steeds worstelt. De hoofdrollen worden vertolkt door vier verschillende vrouwen die allemaal een fase in haar leven spelen. De vele seks-scènes en het grimmige karakter van de film maken de film minder geschikt voor gebruik in de klas, maar *Orpheline* is wel een boeiende en mooi gemaakte film. Zeker een film voor liefhebbers van de Franse cinema, maar de Franse les is niet de juiste bestemming.

Orpheline – verkrijgbaar op dvd